

KERÉKES PÁL

A SZABAD MAGYAR KÖNYV

Az elektronikus irodalom ingyenes magyar könyvtárai, a free e-book elérhetőségei

■ A jövő könyvtárosának – de ez igaz más szakmákra is, és különösképp a tanári hivatásra – az informatika nyújtotta lehetőségek következtében olyan könyves világgal kell szembenéznie, amelyben az alpművek, legyen szó szépirodalomról vagy referenciamunkákról (lexikon, enciklopédia), ingyenesen elérhetők, szabadon és korlátozás nélkül letölthetők: az olvasó helyétől függetlenül, a maga választotta időbeosztására építve. Egy oktató-tudásgazdálkodó szakember számára ez gyökeresen más helyzet, mint a korábbi művelődési feltételrendszer.

Az elektronikus tartalomszolgáltatás és benne kitüntetetten az elektronikus könyv jórészt hozzájárult ahhoz, hogy az átfogó statisztikák szerint ma a könyvtárak egyre népszerűbbek. 2006-2014 között „a hazai könyvtárak összesített használati adatai a valamivel több mint 57 millióról közel 100 millióra, vagyis több mint 40 százalékkal növekedtek”.¹ Az internet nem a fizikailag létező könyvtárak kiüresedéséhez vezetett, hanem éppen fordítva: egyre többen látogatják élő valóságban is a könyves intézményeket, attól függetlenül, hogy a virtuális gyűjtemények kínálata is egyre bővül. A könyv extra költségráfordítás nélkül – sokkal inkább, mint valaha – komótosan elérhető kultúrcikké vált. Az információforrások szabadon buzognak. A free e-könyvtárak végtelen polcairól integet a szinte teljes világirodalom. A világháló által biztosított lehetőségek révén a könyvtári szolgáltatások már nem csupán a valós, hanem a digitális térben is megjelennek, és e lehetőségek kiszabadították a könyvtárak működését a tér és idő korlátozta keretéből. Szikáran fogalmazva: „A digitális írásbeliség szabályainak birtokában, megfelelő koncepcióval, illetve a kor jelenségeit figyelembe vevő médiaszabályozással a digitálisan rögzített tartalmak nem csupán a kultúránk megőrzését, hanem fejlődését is jelentik.”²

A free könyv elérhetősége és problémái

■ „Az olvasás képessége, az írás megértése olyan, mint valami titokzatos művészet, sőt mint valami varázslat, amely old és köt bennünket. Úgy látzik, hogy megszűnt benne a tér és az idő. Aki olvasni tudja az írásos hagyományt, az a múlt tiszta jelenlétét tanúsítja és idézi elő.” (Hans-Georg Gadamer)³

A tanulmányban a szerző helyenként felhasználta az általa írt és szerkesztett *Könyvkonnektor* című internetes blogmagazin írásait. (<http://konyvkonnektor.hu>)

Az olvasás a tiszta bensőség folyamata. Ez igaz az elektronikus szöveg befogadására is. A mozgalmas és sűrű tartalom minden felületen hat. A maradandó áttöri a megjelentetés határait, korlátlanul közvetít ingereket, kihívásokat és megnyugvásokat.

Köznyelvi fordulatban az irodalom egyben normatív értéket is jelent. Ha pedig érték, elismert becsű termék, felmerül a kérdés: minden esetben kell-e fizetni az olvasónak az írásművészet remekeiért? Annál is inkább jogos ez a felvetés, hiszen magának a műnek a publikálása – túl a szerzői tiszteletdíjon – nyilvánvalóan ipari-technikai ráfordítást is igényel. A nyomdászt, tördelőt vagy informatikai alapon a szövegfeldolgozót ki kell fizetni, és természetesen figyelembe kell venni a szükségesen felhasznált nyersanyagokat is, illetve azt a komputer-hátteret, amely az e-bookot létrehozni képes. Mindezek mellett a terjesztés, forgalmazás procentjei is jelentősek, mi több, a 20. század végére úgy alakult, hogy szinte a kereskedelmi jutalékok képezték a legnagyobb költségelemet. A nyomtatott kiadványok értékesítésének üzleti modelljében ez ma is töretlenül érvényesül.

A könyv előállításának költségviselése, annak megosztása nem most, az illegális letöltések aranykorában merül fel először. A nyomtatott korszak kezdetén, tehát a Gutenberg utáni kultúrában nem az árusítás, a példányértékesítés volt kizárólag a könyv létmódja. Jelentős, néha kizárólagos szerepe volt a támogatásnak, a főúri vagy más vagyonos réteg nyújtotta szponzorációnak. A könyvek maguk ajándékozás, csere vagy éppen kulturális, gyakran oktatási akciók keretében jutottak el a végső felhasználókhoz.

Ma az a kérdés, mi lesz és lehet, ha a teljes irodalom, legyen kortárs vagy klasszikus, komplett műfaji szélességében az ingyenesség, a szabad letöltés végtelen erőterébe kerül. Az irodalom nem elitista kategória a digitális világban. Ebből sok minden következik. Csak néhány ezek közül:

– Ha a magyar könyvtermés csaknem egésze nyílt hozzáférésű, a friss művekért (néhány évi könyvéletről van szó, míg az anyag nem kerül be a Digitális Irodalmi Akadémia kínálatába) mennyit kell fizetni: többet vagy kevesebbet a jelenleginél? Mindkét változat mellett lehet érvelni.

– A nem DIA szerzők friss művei mennyibe kerüljenek, annak fényében, hogy csak a szerző halála után hetven évvel kerül be a könyv a free körforgásba? Itt is lehet pro és kontra érvelni a drágítás vagy éppen az olcsóság mellett.

– Lehet-e egy műnek free és ugyanakkor fizetős változata, függvényében az extra szolgáltatásoknak (illusztráció, bővített tartalom stb.)?

– Ma úgy tűnik, a szerzők az ingyenesség csapdáját a szerializálással törik meg. Azaz a mű egyes részei, többnyire a kezdete, ingyenes, majd a folytatás már fizetős. A sorozatok nemcsak tévés, hanem irodalmi műfajok lesznek?

– A legnagyobb szponzor, az állam, megkísérelje-e a digitális világ mérőeszközeit is felhasználni a támogatásban? Például a lájkolás, a letöltések mennyiségének figyelembe vételét. Beálljon-e a hivatalos kulturális támogatás a korlátlan ingyenesség célja mögé, vagy csak úgy szubvencionáljon műveket, hogy az olvasónak is maradjon fizetnivaló, ezzel jelezve, hogy értékmérőnek továbbra is alapvetően egy könyv pénzügyileg is mérhető vonzerejét tekinti?

– A könyvtárak és a free könyv viszonyát határozottabban lenne érdemes kutatni, feltárni. Annak érdekében, hogy a szabad könyvek szolgáltatása a könyvtári rendszeren belül is értelmezhető munkafeladatnak minősüljön.

– A legfrissebb digitális könyvformák (könyvapplikációk) vizsgálata az ingyenes elérhetőség szempontjából még várat magára. Konkrétan: a MEK és a DIA mellé vagy ezen szervezetek részeként rövidesen szükséges lehet az ingyenesen elérhető könyvapplikációk gyűjtésére, free szolgáltatására egy kialakítandó új platform.

– Vitatható fejlemény az irodalmi alkotások verzionálása az informatika lehetőségei alapján, vélt vagy valós olvasói igényekre hivatkozva. Izgatómozgó rajszülemények, audiovizuális átalakítások, klippszerű rövidítések és egyszerűsítések, VR-szemüvegen át megelevenedő figurákkal, interaktív játékelemekkel megszakított művek jutnak közönséghez. Mindez az ingyenesség alapján. Hol vannak itt a határok?

A fent idézett Gadamer-megállapítás tárgyszerűen mutat rá az olvasás egyik legnagyobb értékére. Megszűnik a tér és az idő szorítása. Az irodalom egy olyan művészet, amely old és köt. Ha mindezt free hozzáféréssel teszi, megfogyatkozik vagy kibővül a „varázslat”? Koltay Tibor még határozottabban mutat rá a korlátlan e-book dimenzióira: „Nem véletlen tehát, hogy megjelentek olyan jóslatok, melyek szerint változik az olvasás megítélése. A tömeges olvasás korában az elit és a társadalom többi tagja közötti különbség abban mutatkozott meg, hogy ki mit olvas. Ez a különbség a jövőben várhatóan abban fog megnyilvánulni, hogy valaki olvas-e vagy nem. Az is lehetséges, hogy nemcsak a szöveges forma, hanem gondolkodásunk egésze fog megváltozni azzal, hogy az elmélyült olvasás a maga lineáris és analitikus jellegével vissza fog szorulni, ha ugyan el nem tűnik teljes egészében.”⁴

Ingyenesség mindenre kiterjedően: legalábbis jelentős részletekre⁵

■ **Eltérően a hagyományos nyomtatott kiadványforgalmazástól az e-könyv-áruházak nagy számban kínálnak szabad letöltésű könyveket is. Ezek a könyvek lehetnek eleve ingyenesnek tervezett könyvek, de lehetnek akcióban ingyenessé tett művek. Gyakori jelenség, hogy klasszikusokat, keresett kötelező olvasmányokat szabadítanak fel az árprés alól. Nem ritka, hogy népszerű szerzők kedvelt, magasan forgalomképes regényeit teszik a főlapra időleges ingyenes elérhetőséget nyújtva. Az iTunes vagy a Kobo külön listázza a magyar free könyveket. Az Amazon szabad állománya is jelentős, bár nincs közöttük magyar nyelvű. A Smashwords, a self-publishing kiadványok globális disztribútora és kereskedelmi könyvbutikja nagy számban kínál itthonról feltöltött műveket. A magyar e-book-plázák nagy hányada is nyújt ingyenes készleteket. A Publio, a Multi-médiapláza, a Book and Walk elhatárolt menüsorokban ajánlja free állományát. Az ingyenes letöltés feltétele többnyire a regisztráció, ami nem jár az olvasó részéről költséggel.**

Az ingyenesség másik formája a könyvekbe való szabad betekintés. Kétségtelen, hogy ez is csak a regisztrált olvasók részére nyújtott szolgál-

tatás, de a regisztrációnak nincs semmiféle korlátja, sem földrajzi, sem anyagi értelemben – tehát az érdeklődő költségmentesen regisztrálhat a világ legnagyobb könyvesboltjaiba. Konkrétan mit jelent ez a „beleolvasási opció” vagy gyakran csak „minta” (Sample) fogalom alatt futó lehetőség? Nem kevesebbet, mint hogy a könyv adott részébe – többnyire tíz-húsz százalékába – beleolvashat a látogató. Ez gyakran a könyv első része, ám – az Amazonnál például – lehet úgynevezett „meglepetés oldal” is, azaz a könyv más fejezetei is teljes egészében feltárulkoznak. Nem túlzás tehát azt mondani, hogy a teljes magyar és a széles földkerekség idegen nyelvű friss könyvválasztékába bepillanthatunk, még hozzá nagyon jelentős terjedelemben. Nincs vásárlási kötelezettség a mintaként letöltött könyvek után. Szakkönyv esetén ez a lehetőség szinte nem eléggé értékelhető, főleg ha hozzászámítjuk, hogy a tartalomjegyzék birtoklásáig feltétlenül eljutunk, ami sok esetben vízválasztó a vásárlás szempontjából. Nagy vitát váltott ki a könyvtárakban, hogy az elektronikus katalógusban (függetlenül attól, hogy nyomtatott vagy digitális műről van szó) megadható-e az adott könyv Amazon elérhetősége is; az olvasónak opciót nyújtva arra, hogy a könyv jelentős hányadát megismerhesse a könyvtári rendszeren keresztül.

A Google Play, azaz a Google könyvtárháza szintén nagy választékban és többféle keresési módban kínálja az ingyenes szövegrészleteket. A nagy kereskedelmi portálokon csak a szerző nevére, a mű címére, kulcsszavaira kereshetünk rá. Nincs teljes szöveges keresés. Tehát egy emlékezetes mondat után nem lehet megtalálni egy művet. A Google Books viszont a teljes műben keres. De nem szolgáltatja azt a részt, ahol megtaláltuk a tetyszó mondatunkat. Amit tesz, az a következő: egyrészt megadja a könyv adatait, címlapját, elérhetőségét, és egyben azt a lehetőséget is nyújtja, hogy beleolvassunk a műbe. De abba a részbe, amit egyébként is felkínál a Google Play könyvtárház szekciójában. Meg kell mondani nem minden magyar kiadó szerződött a Google Play-en való értékesítésről. De a legnagyobbak igen. Érdemes rákeresni az úgynevezett „előfizetéses” könyvcsomagokat kínáló globális portálokra is. Az ilyen szolgáltatást igénybe vevő kulturális ügyfél havi díjért (ez általában tíz dollár környékén van) a szolgáltató teljes állományából válogathat, tölthet le további térítési díjak nélkül. Itt is van azonban regisztráció nélküli ingyenes betekintési lehetőség a szabad állományba, amelyben meglepően nagy számban fordulnak elő magyar nyelvű könyvek, legyenek akár klasszikusok, akár self-publishing szerzők feltöltései. A jelenleg működő legismertebb könyvelőfizetéses portál, az Amazon által működtetett itthoni webcímről nem elérhető Kindle Unlimiteden kívül: Scribd.

Összefoglalóan tehát elmondható: ha ingyenes könyvrészletet szeretnénk letölteni egy fizetős könyvtermékből, két módon közelíthetünk:

– Ha ismerjük a mű címét és szerzőjét, érdemes az Amazonon keresni, vagy a magyar forgalmazó, esetleg kiadó weboldalán.

– Amennyiben tudományos műről van szó, de más esetben is igaz ez, amely szinte elérhetetlenül drága a maga teljes anyagában, kifizetődő lehet esetleg több portálon is rákeresni az adott könyvre, mert van esélyünk rá, hogy más részleteket kapunk minden egyes forgalmazótól. Mi több, azt is tapasztaltam, hogy adott könyv esetében is, különböző alkalmakkor más részletet lehetett elérni.

– Ha nem tudjuk pontosan a szerzőt vagy a címet vagy más azonosító adatot (pl. ISBN), viszont néhány jellemző szót vagy mondatot ismerünk, akkor feltétlen a Google Play keresőjére ajánlatos hagyatkozni.

Számba kell venni az olyan portálokat is amelyek – részben vagy egészben – éppen arra épülnek, hogy a free betekintést népszerűsítsék, menedzseljék. Ez esetben itt kimondottan a csak magyar szerkesztésű site-okat említjük:

– Olvass bele portál (www.olvassbele.com).

– Könyves blog „Beleolvasó” menüpont (<http://konyves.blog.hu>).

– Itt kell megemlíteni a Moly portált (www.moly.hu). Ez a közösségi olvasásra épülő portál különleges jelensége a magyar könyves világnak. Részletes bemutatásába és elemzésébe itt most nem mehetünk bele. Az ingyenesség témájára csak annyiban térnék ki, hogy itt nem könyvrészleteket olvashatunk, hanem idézeteket. A Moly olvasói, közösségének tagjai az olvasott könyvből talált érdekes mondatokat kiemelhetik, feltölthetik az „Idézetek” rovatba.

– Nem e-book, hanem nyomtatott kiadványok megosztásra épülő kezdeményezés a Rukkola (www.rukkola.hu) magyar innováció. Postai úton vagy pick-pack pontokon keresztül juthat hozzá az érdeklődő a keresett könyvhöz teljesen ingyenesen. Maga a kommentelés, a véleménycsere, valamint a könyvcserélés szellemi és viszonyossági alapjai informatikai felületen kerülnek menedzselésre.

A magyar szabad könyv alapintézményei⁶

■ A jelen dolgozat keretei között nem vállalkozhatunk arra, hogy részletesen bemutassuk a digitális könyvprojekteket. Mindössze azt tehetjük, hogy felsorolásszerűen, alkalmanként néhány mondattal kiegészítve, felhívjuk a figyelmet a létező ingyenes könyvhozzáférési alternatívákra. A portállistán nem szerepelnek a történeti/muzeális ingyenesen elérhető és letölthető könyvgyűjtemények adatbázisai, hiszen ezek a kollektívák nem a napi olvasási igények kielégítését szolgálják, például az OSZK álmányában található Corvinák elektronikus tára, az e-Corvina (Bibliotheca Corviniana Digitalis).

Magyar Elektronikus Könyvtár (www.mek.oszk.hu)

A magyar klasszikus művek lelőhelye, magyar alpművek idegen nyelvű fordításai is elérhetők. Nagy formátumgazdagság. Kortárs szerzők is jelen vannak kis hányadban, főleg tudományos területről.

Digitális Irodalmi Akadémia (www.dia.hu)

A széles értelemben vett kortárs magyar irodalom műveinek tárhelye. 20. és 21. századi szerzők nemcsak írásaikkal szerepelnek, sok kiegészítő információ is elérhető (életrajz, bibliográfia, fotók, interjúk, grafikák).

Hungaricana (www.hungaricana.hu)

A Könyv- és Dokumentumtár gerincét a múzeumok, levéltárak saját kiadványai alkotják, köztük évkönyvek, sorozatok, folyóiratok, továbbá számos itt őrzött muzeális könyv, folyóirat. Jelentős az egyházi gyűjteményekből digitalizált állomány.

Digitális Tankönyvtár (www.tankonyvtar.hu)

Szakmai alpművek, kézikönyvek, összefoglaló munkák gyűjteménye.

További digitáliskönyv-innovációk

Megyei és esetenként városi könyvtárak helytörténeti gyűjteményei. Példa: Vasi Digitális Könyvtár, Verseyhy Ferenc Elektronikus Könyvtár.

Magánkezdeményezések: Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (www.ppek.hu), Magyar Társadalomtudományok Digitális Archívuma (www.mtda.hu)

Egyetemi bölcsészeti karok digitális tárai. Példa: Digitália, a Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Digitális Univerzuma (<http://digitalia.lib.pte.hu>)

Egyházi gyűjtemények. Példák: Magyar Evangélikus Digitális Tár (<http://medk.lutheran.hu>), Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Könyvtár (<http://uj.katolikus.hu>)

Határon túli digitális gyűjtemények. Példa: Adatbank. Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár (<http://www.adatbank.ro>); Vajdasági Magyar Digitális Adattár (<http://adattar.vmmi.org>)

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Tech Lab műhelyének kísérleti könyvei

Példa: A kiskakas gyémánt félkrajcárja. Interaktív mese; Hajnali háztetők. Irodalmi séta okostelefonnal. (<http://techlab.mome.hu>).

Globális e-könyvtárak szabad magyar könyvanyaga

Elsőként kell megemlíteni a Gutenberg Project (www.gutenberg.org) digitális könyvgyűjteményt. Alapvetően angol nyelvűség jellemzi az állományt, de a további nagy nyelvek mellett a magyar is szerepet kap. A környező országok digitális könyvtáraiban is értelemszerűen jelentős magyar free készlet található. Külön érdemes említeni a Google Books projektet, amely ugyan nem könyvtári alaposságú és könyvészeti alapok gyakori mellőzésével ugyan, de egyszerű rákereséssel meglepően gazdag anyagot kínál. Az Europeana (www.europeana.eu) kontinensünk nagy kulturális vállalkozása, is tárháza a magyar könyveknek: alapvetően magyar – tehát itthoni keresés alapján is elérhető – intézmények töltik fel a műveket, de más országok magyar kollekciónak is kerülnek be az adatbázisba írások, irodalmi vonatkozású dokumentumok.

A magyar szabad könyv egyedi, kivételes lelőhelyei

■ Itt azt a kínálatot mutatjuk be, amelynek portáljai, weboldalai (többnyire) nem rendelkeznek intézményi háttérrel, viszont tartalmaik jelentős mértékben hozzájárulnak a free olvasási kultúrához.

Szerzői oldalak

Akad olyan kortárs író, aki a teljes életművét kihelyezi a neve alatt futó site-ra, mások írásaikból közölnek részleteket, egyes szépírók kiadásba került műveiket nem, viszont egyéb irányú publikációikat (tárca, esszé stb.) teljes szélességükben közreadják. Gyakori az irodalmi blog, nemritkán ezekből később önálló művek is keletkeznek. Semmiképp sem minőségi rangsor alapján, csak említészerűen néhány példa: Grecsó Krisztián (www.grecso.hu), Péterfy Gergely (www.gergelypeterfy.com/), Lackfi János (<http://www.lackfijanos.hu>), Erdős Virág (www.erdosvirag.hu), Lakatos Levente (www.lakatoslevente.hu), Bartis Attila (<http://bartis.irolap.hu>). Élő vagy kortársnak számító szerzői életmű elérhető a MEK keretein belül is, példa: Papp Tibor,

Nagy Gáspár, Vészi Endre. Olyan életmű-összeállítás is elérhető, amely a MEK-en és a DIA-n is megtalálható, példa: Baka István.

Könyvapplikációk

A fogalom alatt azt értjük, hogy nem nyomtatott kiadvány hagyományai és formajegyei alapján kerül feldolgozásra egy-egy mű vagy szerzői válogatás. Webes kreációk, multimédiás körítések, igényes effektek vagy csak egyszerűen könnyebb kezelhetőségűnek gondolt szövegprezentációk képezik az alapot. Az a koncepció: a művek digitális variánsa ne print utáncat legyen, hanem valódi internetes formavilágban létező textfeléledés. Sokszínű, keresésközpontú, elágazó tendenciájú, friss és eleven. Olyan klasszika portál, amely nem bezárja a költőt az elvárások megközelíthetetlen csarnokaiba, hanem kiteszi újra az élet forgatagába. Néhány példa:

József Attila összes műve (<http://jozsefattila.elte.hu>)

Összeköltők. Arany János és Petőfi levelezése (www.microsoft.com/hun/osszekoltok)

Windows Store-ból letölthetők: Radnóti, Ady válogatások, magyar népmesék

Google Play-ről letölthetők: Rejtő Jenő összes, Kötelező olvasmányok

iTunesről letölthetők: Biblia-variánsok (ez más áruházakból is), HVG könyvsorozatok, üzleti és menedzser tanácsadó szériák

Könyvolvasó és könyvrendszerező, valamint konvertáló-szinkronizáló applikációk

A könyvespolc évszázados, jól bevált berendezés. Természetes, hogy virtuális megfelelőjét is kreációba vonják a nagy operációs rendszereken virágzó szoftver-tervezők. Windows, iOS, Android platformokon se szeri, se száma az ingyenes házi könyvtár applikációknak: ezek azt kínálják, hogy a már meglévő, illetve a továbbiakban beszerezhető e-könyveinket rendszerezik, polcszerűen prezentálják, illetőleg átjárást biztosítanak a különböző szövegformátumokban egzisztáló könyveink között, attól függetlenül, éppen melyik eszközünkön óhajtunk hozzáférni az adott műhöz. Az applikáció letöltésekor gyakran már eleve egy szép mennyiségű könyvet találunk a virtuális polcokon. A legismertebb két konvertáló és rendszerező applikáció: Calibre, Adobe Digital Edition. Magyar kínálat példaként: MEK Droid, Winnetou összes. A Bookline Reader is a letöltéskor kurrens ajándékkönyvet tesz a polcra.

Részlegesen ingyenes könyvek, reklámért elérhető ingyenes könyvek

Nagy állományú ingyenes könyvbázisok érhetők el, amennyiben az olvasó vállalja, hogy reklámokat is hajlandó tűrni. Fontos, hogy nem a könyvek szövegében ugranak fel a hirdetések, hanem a kijelző elkülönített felületein. Csak egy példa: Free Books, benne több magyar szerző angol nyelvű regényével.

Ide kapcsolható, bár némileg eltérő konstrukció a részlegesen ingyenes könyvapplikációs forgalmazás. Ez esetben arról van szó, hogy a virtuális pultra egy sorozat vagy azonos témakörű könyvgyűjtemény kerül, amelynek első darabja vagy darabjai – teljes értékű könyvek – ingyenesek, és a továbbiakért kell csak fizetni. A legismertebb magyar variáns ebben a Book Kids. (Angolosan hangzó projektneve ellenére a szöveg magyar nyelvű. Igaz, mellette jelen van angol nyelvű verzió is.) Létezik olyan variáns is,

amelyben a könyvapplikáció első néhány eleme ingyenes, majd ezt követően szükséges csak a bankkártyát elővenni a megrendeléshez. Szintén egy meseapplikációt véve például: Marék Veronika: Laci és az oroszlán.

Versumonline – a nemzetközi líra online fóruma
(www.versumonline.hu)

Hálózatra szerkesztett online irodalmi magazin. A kortárs költészet nemzetközi eseményei, fesztiváljai, kiadói és szerzői kísérletei adják a tartalmat, sok-sok verssel, költeménnyel. Szélesen értelmezik a líra műfajait, a „YouTube költő” Steve Roggenbuck mellett olvasható a korai dadaista művész Hans Arp is. A nagy nyelvek mellett további európai nyelvekre is koncentrálnak. A szerkesztők hangsúlyozzák, hogy a versek fordításának, fordíthatóságának problémáját is újra és újra körbejárja portáljuk.

Folyóiratok ingyenes e-tartalom állományai

■ A kulturális és irodalmi periodikák online kiadásai bőven hoznak irodalmat. Természetesen itt a főszerep a kortárs szerzőké. Szinte lehetetlen számba venni a folyóiratok összességét, nagyobb részük nyomtatva is megjelenik, akad azonban olyan is, amelyik csak digitálisan létezik. Széles a műfajok választéka: találhatóunk verseket, kisprózát, de néha nagyobb regényeket is, folytatásokban. Előfordul regényrészlet is. Elfelejtettnek hitt műfajok is olvashatók, olyanok, mint a tárca, a glossza és más szövegdelikátok. Sok esetben magán a kezdőoldalon is elérhetők minőségi darabok, az igazi kincsesbánya azonban többnyire az archívum. Általában néhány hónapos (legrosszabb esetben féléves) késleltetéssel kerülnek be a szabad kategóriába a nyomtatott folyóiratok teljes számai, bennük számtalan irodalmi remekléssel. Az online lapokra időbeli csúsztatás nem vonatkozik, azonnal hozzáférhető a tartalom. Érdeemes tudni, hogy előfordulhat olyan eset is: a kiadvány nyomtatott és online változata nem azonos, az internetes verzió gazdagabb, élőbb, frissebb. Megesik, hogy az online irodalmi újság kezdőlapján a főbb helyeket videók, hanganyagok, tévés interjúk töltik ki. Néhány példa, felsorolásszerűen és a teljesség igénye nélkül: Kortárs (www.kortaronline.hu), Irodalmi Jelen (www.irodalmijelen.hu), Librarius (www.librarius.hu), Alföld (www.kulter.hu), Jelenkor (www.jelenkor.net), Életünk (<http://www.bdmk.hu/eletunk>), Tiszatáj (www.tiszatajonline.hu), Prae (www.prae.hu), Híd (www.hid.rs), Korunk (www.korunk.org), Kalligram (www.kalligram.eu).

A megszűnt, vagy éppen ma is működő kulturális folyóiratok régebbi számai elérhetők az Elektronikus Periodika Adatbázis (www.epa.oszk.hu) gyűjteményéből. A Hadi és Más Nevezetes Történetek 1789-es évfolyama is meglapozható. Beleolvasva a meglepően mozgalmas szövegbe, nehéz megállni, hogy ne jegyezzük meg a régi lapszámokat böngészve: a hírek jellege és tematikája nem sokat változott az elmúlt kétszáz évben...

Közgyűjteményekben általánosan elérhető ingyenes digitális szövegtár

■ A szabad hozzáférésű free textúra speciális adatbázisait jelentik a professzionális működtetésű archívumok. Az ezekben a gyűjteményekben ta-

lálható gigantikus mennyiségű elektronikus dokumentum elérési szisztémája és a hozzá kapcsolt, tömeges használatra méretezett informatikai rendszer eleve közintézményi felhasználásra épült ki. Üzleti konstrukciónk arra épül, hogy az adatbázist a kutatás, oktatás, tudomány, művelődés szakintézményei vásárolják meg (hiszen csak ők képesek megfizetni a magas licenszdíjat), majd maguk ezek a vevőszervezetek szolgáltatják tovább a jogosult egyedi felhasználóiknak a digitális megakollekciót. Példaként, helyszűke miatt itt csak egyet emelünk ki, az *Arcanum Digitális Tudománytár*at. (ADT) (<http://www.arcanum.hu/hu/adt>)

Az adatbázis nagy merítésben teszi hozzáférhetővé és kereshetővé múltunk legfontosabb nyomtatott forrásait (tudományos és szakfolyóiratok, heti- és napilapok, valamint lexikonok és tematikus könyvgyűjtemények legjavát). A több millió oldalas (2017 első negyedében 10 822 821 lap) szövegállományban történő keresés, a találati környezet megjelenítése, valamint a több száz periodika tartalomjegyzékének böngészése díjtalan, így bárki számára, kötetlen lokalizációval elérhető. Maga a konkrét dokumentum azonban csak az előfizetéssel rendelkező intézményben tölthető le. Jelenleg 213 elérési pont működik könyvtárakban, múzeumokban, levéltárakban. Csak példaként említve, szabadon elérhetőek a legenda kulturális folyóiratok, mint a *Vasárnapi Újság*, az *Új Idők*, a *Tolnai Világlapja*, valamint a nagy enciklopédikus könyvvállalkozások, mint *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* vagy a *Magyarország vármegyéi és városai*. Családtörténeti kézikönyvek, nagylexikonok sorjázna a digitális polcokon, feldolgozott szövegállománnyal, tehát kereshetően.

■ JEGYZETEK

1. Sipos Anna Magdolna: *Könyvtári reneszánsz. Könyvtárak az információs társadalomban 2.0.* Ventus Libro, Bp., 2016. 77.
2. Szűts Zoltán: *Irodalmunk digitalizálása - e-könyvkiadás és online szövegek.* Kortárs 2011. 11. sz. 81–91. Elérhetőség: <http://www.kortaronline.hu/2011/11/irodalmunk-digitalizalasa/1960>
3. Hans-Georg Gadamer: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlat.* Osiris, Bp., 2003. 195.
4. Koltay Tibor: *Néhány adalék a digitális olvasás témaköréhez.* Könyv és nevelés 2016. 3. sz. 7–15. Elérhetőség: <http://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/nehany-adalek-a-digitalis-olvasas-temakorehez#footnote-18>
5. A tanulmány kereteiben szükségszerűen megadott kereskedelmi portálok és megosztó oldalak elérhetőségeit külön nem adjuk meg.
6. A tanulmány nem tér ki az ingyenes tankönyvek témakörére.